

“ДЕВОНИ МИРЗО” АСАРИДА ЭРОНИЙ СЎЗЛАР ҚАТЛАМИНИНГ ҚЎЛЛАНИШИ

Жумаева К. (ҚарДУ)

Таянч сўз ва иборалар: лексика, лексема, фонема, тарихий этимологик қатлам, эроний қатлам, туркий қатлам, арабий қатлам, маънодошлик, мавзувий гуруҳ.

Эроний тарихий этимологик қатлам (ТЭҚ)га мансуб сўзлар «Девони Мирзо» асарида 687 бирликни ташкил қилади (33 фоиз).

Узоқ тарихга назар солсак, эроний тилли халқлар билан турк улусининг алоқалари илдизи жуда қадимий эканлигининг гувоҳи бўламиз. Дақиқ тилшунос Маҳмуд Кошғарий ҳам XI асрдаёқ бу дўстликни эътироф этиб, туркий ва эроний икки тиллилик мазкур халқлар ўзаро алоқаларининг муштарак ва қадимий эканлигини таъкидлаган эди. Демак, кўплаб эроний сўзлар V-XI асрлардаёқ туркий тилларга кириб келган.

Бу сўзларнинг истеъмоли XIV-XV асрларгача кенгайиб борди, ҳатто XIX асргача уларнинг қиймати пасаймади. Шунинг учун ҳам «Девони Мирзо» асарида форс-тожикча сўзларнинг кўлами туркий сўзларникига қараганда бир мунча кўпдир.

«Девони Мирзо» асари лексикадаги эроний ТЭҚга мансуб сўзларни ташки-моддий томондан бир бўғинли икки фонемали (*тā*- олд қўшимчаси) бўғинли 12 – фонемаликкача бўлган сўзлар (*паришайнаҳвал*) ташкил қилади.

Грамматик мансублигига кўра эроний сўзлар куйидагича:

Отлар:

а) аниқ отлар: *абр, аждар, ангуштар, асп, бийāбāн, бāзāр, бāрāн, бāғ, бостāн, гавҳар, ганж, гард, гардан, гач, гул, гулāб, дарйā, даст, дэв, душман, жаҳāн, жāй, жам;*

б) мавҳум отлар: *андиша, анжуман, армāн, афсус, бахт, тана, гумāн, зийāн, мāтам, назд, нанг, нāла, дил;*

в) от-фееьлар: *дам, зэб, таб, бāвар.*

Сифатлар: *афзун, бэх, зāр, зўр, пинҳāн, пāк, расвā, сийāх, хижил, хуррам, хурсанд, хўб, чāлāк, чўст, шарманда, шāдмāн, шармисāр, шāйишта, шўрида, бузург.*

Равишлар: *кам, бисйāр, āнчунāн, хийла.*

Сифатдошлар: *саргашта, шикаста, шукуфта.*

Модал сўзлар: *кāишки, магар, шāйад.*

Боғловчилар: *агар, лэкин, валэкин, гāх-гāҳи, йā.*

Ундовлар: *эй, вай, хāйи хуй, зихи.*

Мисоллардан шу нарса аён бўладики, ўзлашма сўзларнинг катта қисмини аниқ отлар ва аслий сифатлар ташкил қилади. Бундан ташқари, олд қўшимча аффиксоидлар бўлмиш *бэ-, ба-, сэр-, пур-, хуш-, бā-* кабилар билан ясалган нисбий сифатлар миқдори ҳам анчага етади.

Маъно муносабатларига кўра эроний сўзларни ҳам мавзувий ва луғавий грамматик гуруҳларга бўлиш мумкин. Мазкур луғавий маъно гуруҳ (ЛМГ) ларнинг тенг маъноли аъзолари, синонимлари тарзида ёки луғавий мавзувий гуруҳ (ЛМГ) ларнинг янги қўшимча маъно (коннотатив) (а) ва услубий маъно (оттенка) билан бойитувчи (б) бирикмалари (лексема) вазифасида қўлланганлигини кўриш мумкин:

а) *қилич-шамшир, тоғ-куҳ, кун-рўз;*

б) *от-асп, йиғоч-сарв, қўл-даст, йурак-дил;*

Агар арабча ТЭҚ да мавҳум маъноли сўзлар етакчи ўринда турса, эроний ТЭҚ да эса конкрет маъноли сўзлар асосий ўринда туради. Масалан, *дилāрāм, дилбар, йāр, маҳлиқā, маҳрў, маҳваши, āфтāби тāбāн, париваши, паритайкар, паричэхра, гуруснаруй, гулчэхра, гуламдāм, пари, сарвқāмат* сингари бир синонимик катордага сўзлар ягона тушунча - *севгили* маъносини англатади.

Токи бўлдим ман санга, эй дилрабо,

Ошно, ошно, ошно.

Кўзларингдин етгусидир жонима,

Юз била ва юз била ва юз била.

Ишқинг била айладинг бу зорни,

Мубтало ва мубтало ва мубдало.

Назмий услубга хос бундай арабча ва форс-тожикча сўзлар «Девони Мирзо» асари лексикасининг 79 фоизини ташкил қилади. Албатта, бундай сўзлар ўзаро алоҳида лексик-семантик ва мавзувий гуруҳларга ажралмасдан ҳаётий зарур нарса ва воқеа-ҳодисаларни кўшимча маънолар билан тўлдириш учун хизмат қиingan. Бу борада Мирзо хассос шоир Огаҳий ва Мунис анъаналарига эргашиб қалам тебратар экан, уларнинг бадиий маҳоратидан, сўз танлашдаги ранг-баранглик услубидан фойдаланган.

Бироқ бундай қатъий ва аниқ риёзий кўрсаткичлар, шунингдек, ТЭҚларнинг луғавий-тавсифий баёни этимологик қатламлар ҳамда уларнинг бирликлари ҳақидаги ташқи маълумотлар беради. Биз бу маълумотларга таянадиган бўлсак, «Девони Мирзо» асарида туркий сўзлар миқдори деярли барча қатламлардан паст деган хулосага келамиз. Бундай хулосалар эски ўзбек тили лексикаси бўйича қилинган деярли барча тадқиқотларда мавжуд. Афсуски, бу риёзий-тавсифий маълумотлар турли хилдаги ТЭҚларнинг, жумладан, туркий, эроний ва арабий сўзларнинг тилдаги сифат мавқеи тўғрисида аниқ хулоса чиқаришга тўсқинлик қилади. Чунки тавсиф ва рўйхатларда, риёзий кўрсаткичларда биз фаҳм (тажриба, кузатиш, эмперик ўрганиш) асосида «Девони Мирзо» асари луғат бойлигининг ташқи миқдорий томони ҳақидага маълумотга эга бўламиз. Бундай хулосалар кўп ҳолларда бизни “алдайди”. Бунинг боиси шундаки, қиёсий (диалектика) ва тасаввуф таълимотига кўра ташқи томондан ўрганиш бизни ҳамма вақт «янгнигиради», “чалғитади». Буюк мутафаккир Алишер Навоий буни «Лисонут-тайр» асарида ихчамгина қилиб «Қосир этти фаҳмдин идрокни» фаҳм, яъни ҳодисаларнинг ташқи хусусиятлари, идрок, эса моҳиятни очишга тўсқиндик қилувчи) деб шарҳлаган эди [1]. Ҳақиқатан ҳам ТЭҚларни фаҳмий усулда миқдорий кўрсаткичларда ва рўйхатларда кўриб ўтиш туркий, арабий ва эроний ТЭҚлар орасидаги сифат боғланишларини сифат муносабатлар билан қоронғилаштириб кўяди. Бу қатламлар орасидаги сифат боғланишларни кўриб ўтиш учун биз намуна сифатида атиги иккита туркий сўзни, шу сўз ифодалаган маънони англатувчи арабий ва эроний маънодошларни, яъни синонимлари билан муносабатини кўриб ўтамиз. Бу сўзлар *суйуклук*, *йахши* сўзларининг маънодошларидир.

*Ой ўзакли сўз асарда бир неча бор учрайди: Масалан,
Ул ойнинг кўнглига таъсир қилмиш нолаи зоринг,
Сенинг Мирзо бу янглиг нолаи зорингга салламно.*

Шунингдек, *ой* сўзининг севгили маъносини англатувчи форсий маънодошлари (синонимлари) ҳам кенг қўлланилган.

*а) дилрабо – Ман зорга бир дилрабо зоҳир қилиб меҳру вафо,
Солиб белига кокилин базмимга келди лоибо.*

*дилдор – Арз айлар эрдим гам била дардимни ул дилдорга,
Нутқидин умид айлабон ҳар лаҳзада ман бенаво.*

*ойрў – Юзи гулзоридин ойрў фиғону нола айларман
Ҳамиша булбулосо гоҳ зиргоҳ ҳам ё раб.*

*маҳваши – Қилиб таъсир анинг кўнглига тийра кўнглимга,
Мани шод этгали келмасму ул маҳваши санам, ё раб.*

*ёр – Ёриминг майгун лабича хуб эмас ёқут ноб,
Оразидин касби нур айлар дамодам офтоб.*

*пари – Отса гар киртик ўқин қоши ёси бирла ул пари,
Қатл этар ҳар лаҳзада ушиоқ айёмин ижоб.*

*дилбар – Оразинг устидин олғил эмди, эй дилбар, ниқоб,
Қилмасам назора ҳуснингни бўлур ҳолим хароб.*

*сарв – Қадингни шавқдин агар чексанг фиғонлар тонг эмас,
Чеккуси қумри сарвнинг ишқида нола беҳисоб.*

*гулагдор – Эй гулагдорим, кел қадаҳ бу кўзлари гирёна тут,
Айлаб лаболаб бодадин бас қилма ёна-ёна тут.*

Албатта, *севгили* ва унинг маънодошлари таърифланаётган “*севгили*”нинг баъзи томонларини тавсифлаётганга ўхшайди. Чунончи, *дилрабо, дилдор, ойрў, маҳваш, ёр, пари, дилбар, сарв, гулағдор*. Бироқ келтирилган мисоллардан бу сўзлар “*севгили*” нинг ёки унинг юзини тавсифламай, ўзини атаётганлиги аниқ кўринади.

Севгили тушунчасини бошқа сўзлар билан аташ заруратидан эмас, балки ифода воситасини ранг-баранглаштириш, гўзаллаштириш, истиора, шеърятда эса вазн, кофия талаби билан белгаланади. Худди шунингдек, *йахши* сўзининг нотуркий маънодошларини олиб кўрайлик:

*ажаб – Сарв қадинг фурқатида қумриосо ҳар саҳар,
Ажаб қилма айлар эсам оҳ-фигоним фидо.*

*хайр – Файзинг мана ўлмади муйассар,
Сэн хайр дэдинг, мзн айладим шар.*

*хўб – Ул ойдек кўрмадим дилбар жаҳонда,
Юзидек хўб эмас гул гулистонда.*

*бэхтоб – Бог аро сунбулга тушди неча бэхтоблар,
Зулфи мушкин юз узра намудор айлагач.*

*хайр – Бўлуб бедор Мирзо субҳ ила шом,
Дуойи хайрини дард эт забонда.*

Демак, асар тилида эроний сўзларнинг кўплигининг сабаби шундаки, муаллиф ўз асарларида ўзбек анъанавий услубини сақлашга интиланган. Бу услубнинг ўзига хос хусусиятларидан бири эса бадий сифатлашнинг ҳамиша, баъзан, ҳатто, мазмундан ҳам устунлигидадир. Бадийликнинг асосий омилларидан бири сифатлаш бўлиб, бунда белги маъносини ифодаловчи сифатлар муҳим аҳамият касб этади. Шу боис “Девони Мирзо”асари тилида ҳам форсий сўзлар кенг ўрин олган. Ҳозирги ўзбек адабий тили меъёрлари нуқтаи назаридан эскирган деб саналадиган бу сўзлар Мирзо яшаган давр адабий поэтик тили учун зарурий омил бўлган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Алишер Навоийили Лисонут-тайр. – Тошкент: Фафур Гулом номидаги Нашриёт матбаа бирлашмаси, 1991. – 464.
2. Абдурахмонов Ф., Рустамов А. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1984, – 160 б.
3. Бафоев Б. Алишер Навоий асарлари лексикаси. – Тошкент: Фан, 1983. – 158 б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада “Девони Мирзо” асари тилида қўлланган форс-тожикча сўзларнинг услубий қўлланиши ва унинг лисоний қиймати ҳақидаги илмий хулосалар баён этилган.

РЕЗЮМЕ

SUMMARY

Нашрга ф.ф.д. Н.Шодмонов тавсия этган

“НУҲ” ҚИССАСИДАГИ РАМЗИЙ-МАЖОЗИЙ ОБРАЗЛАР СИЛСИЛАСИ (“Қисаси Рабғузий” асари мисолида)

Султанова Р.Х. (ҚарДУ)

Таянч сўз ва иборалар: *образ, рамз, мажоз, бадий асар, диний асар, диний-илоҳий китоб, дин, тарихий-бадий асар, иллат, инсоний фазилат.*

“Қисаси Рабғузий” гарчи анбиёлар тўғрисидаги мажмуа бўлса-да, соф диний руҳдаги асарлардан фарқли ўлароқ, ўзида дунёвий майлларнинг, халқ оғзаки ижодига хос бадиий фантазия тасвири кўламнинг кенглиги билан ажралиб туради.

“Қисаси Рабғузий”да Оллоҳ таоло олам ва Одамни яратишдан мақсади ўз халифаси қилиб белгилаган Инсоннинг бошқа хилқатлар орасида тутган ўрни; инсоният ҳаётининг мураккаб ижтимоий, маънавий ва ахлоқий зиддиятлари, муаммолари ва уларнинг адиб бадиий талқинидаги ечимлари ранг-баранг воқеалар тасвири тизимида турфа хил рамзий-мажозий образлар воситасида ёритиб берилган.”¹

Буни биргина “Нух” қиссаси мисолида ҳам кўриш мумкин. “Нух” қиссасидаги тўфон воқеаси “Қисаси Рабғузий”дан ташқари бир қанча муқаддас диний-илохий китоблар “Қуръони Карим”, “Таврот”, “Библия”да, кўплаб тарихий – бадиий асарлар, жумладан, Н.А.Куннинг “Қадимги Юнонистон афсона ва ривоятлари”, Алишер Навоийнинг “Тарихи анбиё ва ҳукамо” каби асрларида ҳам ўз ифодасини топган. Ушбу китобларда баён этилган тўфон воқеасининг асоси бир хил бўлса-да, фарқли жиҳатлари ҳам кузатилади.

Ўрганиш асосида аён бўладики, Оллоҳ томонидан ерга тўфон жўнатилиши ва бу тўфондан имон келтирганлиги сабаб Нух ва унинг қавми омон қолиши манбаларда бир хил. Лекин “Қисаси Рабғузий”да “яна айтадиларки”, “хабарда андоқ келур”, “мақсадга келамиз”, “яна мақсадга келдик” сингари бирикмалардан кейин ҳикоятлар келтирилган. “Яна айтадиларки”, “хабарда андоқ келур” дея берилган воқеалар тизими ўзигача яратилган диний, тарихий-бадиий асарлардаги воқеалар билан бир хил бўлса, “мақсадга келамиз”, “яна мақсадга келдик” каби бирикмалардан кейин берилган ҳикоятлар ва фикрлар муаллифнинг бадиий мақсадини амалга оширишга хизмат қилган. Худди шу ўринларда келтирилган фикрлар китобхонни асарга янгича руҳ билан ёндашиш кераклигини талаб қилади.

Нухнинг кофир хотини нон пишираётган чоғда тандир ичидан сув чиқиши тўфон бошланишининг белгиси эди. Нега сув айнан тандирдан чиқяпти? Маълумки, таъбирномаларда “тушда тандир кўриш ҳам ўчоқ кўриш кабидир. Тушида киши ўчоқ кўрса, ўнгида бадавлат рўзгорли бўлишга ишорадир. Агар туш соҳибининг тушида ўчоқ бузилган бўлса, ўнгида неъмат ва роҳатини йўқотади. Тандирни тушда кўриш ўнгида дилхушлик ҳам келтиради, тандир кўрган одам маъмур бўлади, тандирдан узилган иссиқ нонни кўриш келажагингиз порлоқ бўлишига далилдир”² Демак, тандир ҳаёт, порлоқ келажак рамзи. Тандирдан сув чиқиши эса бу дунёдан ризқнинг узилиши, ҳаёт тугашига ишорадир.

Шу ўринда Нух алайҳиссалом қиссасининг умумий қисқача мазмуни оламнинг нажоткори ҳам, ҳалокати ҳам инсон, унинг эзгу ва қабих қилмишлари билан баҳоланишидан иборатлигини назарда тутсак, тандирни инсон қалби дея изоҳлаш ҳам ўринлидир. Тандирдан сув чиқиши эса қалб бутунлигининг бузилиши, яъни кўнгилга турли ёмон ўйларни келтириш, ёмон йўллар сари кириш, имонсизлик рамзидир. Зеро, бундай чиркин иллатлар дунёни барбод бўлишига сабаб бўлади.

Кема битди, у уч қават эди (биринчи қаватида чорва ҳайвонлари, иккинчисида Нух қавми билан, учинчисида қуш-у қуртлар жой олганди). Шу ўринда таъкидлаш жоизки, кеманинг уч қаватлигида ҳам рамзийлик бор. Кемани бир одам деб олсак, унинг ўрта қавати инсон жисми, чунки кеманинг ўрта қаватида эраклар ва аёллар орасида Одам жасади парда бўлди. Юқори қавати, яъни қуш-у қуртлар жой олган қават, инсон руҳияти рамзидир. Сабаби бадиий адабиётда инсон руҳияти билан боғлиқ ҳодисалар қушлар тимсолида акс эттирилади. Пастки, чорва ҳайвонлари жойлашган қавати эса инсон нафсига ишорадир. Асарда инсондаги шайтоний истақлар ит, мушук, тўнғиз, йўлбарс, эшак каби ҳайвонларга ўхшатилади.

Нух алайҳиссалом кемадагиларга айтган эди:

– Жуфтларингизга яқинлашманг, болалар туғилса, кемага сиғмай қолурмиз деб. Бирок ит Нух фармонини бажо келтирмади. Мушук итни пайғамбаримиз олдиларида уятли бўлишига сабабчи бўлди. Итнинг бесабрлиги ва мушукнинг сотқинлиги ўз жазосини олди. Зеро, “ким бировнинг айбини очса, ўзи ҳам ўшандай айбга мубтало бўлғувсидир”³.

Қиссада ит образи бесабрлик, иккиюзламачилик, мунофиқлик рамзи. Мушук эса бировнинг айбини очиш орқали ўзи ҳам ўша айб билан баробар гуноҳ қилганликнинг нишонасидир.

¹ Шодмонов Н. Тўрт адиб сабоғи. – Қарши: Насаф, 2017. – Б. 78.

² Асрор Самад, Нажиббек Рустамий. 999 Туш таъбири. – Тошкент. Фан, 2007. – Б. 145–166.

³ Носируддин Рабғузий. Қиссаси Рабғузий. www.ziyouz.com кутубхонаси. – Б. 23-24.

Кема инсон дея талқин қилинар экан, кема ичидаги қалдирғоч, ит, мушук, тўнғиз, хўроз, кабутар, йўлбарс, сичқон, эшак образлари рамзий-мажозий бўлиб, улар инсон характерида учраши мумкин бўлган фазилатлар ҳамда нуқсонлар ифодасидир.

Нух тўфониде кема тешилиб қолиб, илон кеманинг тешигини бекитиши эвазига сўралган “энг тотли эт” одам гўшти эмас, балки курбақа гўшти эканлигини айтган қалдирғоч инсонлар орасида “дўстлик” рамзи бўлиб қолди.

Сэмюэл Батлер “Ҳақиқатни ҳар қандай тентак ҳам айта олади, лекин ёлғонни ишонарли қилиб айтиш учун каллани ишлата билиш зарур”⁴ деган эди. Қалдирғочнинг ишонарли ёлғони бутун инсониятни илонга ем бўлишдан сақлаб қолди.

Биз бу ўринда қалдирғочни ёлғончи дея олмаймиз. Чунки, “Ҳаётни, обрўни ва мулкни сақлаб қолиш учун ёлғон гапирса ҳам бўлаверади”⁵.

“Нухнинг кемасини тоғларда турғизгайман дея хитоб келганда, ҳамма тоғлар бош кўтардилар, зора кема бизда тургай деб. Фақат Жудий тоғи хокисорлик билан ўзини паст тутди. Оллоҳ таоло уни ихтиёр этди.”⁶

Инсон характерида хокисорлик, камтарлик энг гўзал ахлоқ-одоблардан бири эканлиги Жудий тоғи мисолида кўрсатилган. Қиссада камтарликнинг тоғга қиёсланишида ҳам алоҳида ҳикмат яширин. Сабабики, улуғ бобомиз А.Навоий “Махбуб ул-қулуб” асарида таъкидлаганларидек: “тоғ тупроққа ботса-да, сел ва бўрондан ташвиши йўқ”.

“Нух алайҳиссалом ер юзида қанча сув қолганлигининг хабарини билишни истаганларида қорақарға – “мен борайин”, – дея отилиб чиқди. Эркак товук эса кафил бўлди. Бироқ қарға йўлга тушиб, мақсадини унутиб қўйди. Хўроз вақт бўлганини Қарғага билдирмоқ учун кеманинг томига чиқиб чорлай бошлади. Қарға эса келавермади. Нух алайҳиссалом Хўрозни ушлаб қолди. Шу боис товуклар учмайдиган бўлиб қолдилар, одамлар билан бирга қолдилар. Айтадиларки, кафолатнинг боши маломатдир, ўртаси ўқинчдир, охири эса товондир. Нух алайҳиссалом кабутарни жўнатди: – “Тезда хабар келтиргил”, – деб. Кабутар қайтишда зайтун дарахтининг япроғини тумшугига олиб келиб, Нухга кўрғазгач, пайғамбар уни эзгу дуо қилди:

– Одамлар сенга меҳрибон бўлиб, уйларида жой берсинлар!”⁷

Зайтун дарахти ва зайтун меваси ҳақида турли давлатларда турлича қарашлар мавжуд.

Қадимги Юнонистон афсоналарига кўра Афина билан Арахна кашта тикиш мусобақасида ўз тиккан нақшларини турлича безатишган. Арахна мағрурлиги ва беписандлиги билан Афинанинг жаҳлини чиқарган. Ғазабланган Афина қўлидаги найзасини силкитиб, заминга ботирганида муқаддас зайтун дарахти ўсиб чиқади. Шунда у ўз нақшлари атрофини зайтун дарахти сурати билан безайди ва Афина мусобақада ғолиб бўлади.

Шундан буён Юнонистонда зайтун дарахти ғолиблик рамзи бўлиб қолди. Мусобақаларда ғолиб кишининг бошига зайтундан ясалган гулчамбар кийдирилади.

Мисрда эса зайтун етиштириш бундан 6 минг йил муқаддам бошланган экан. Ўша пайтларда зайтун оқиллик ва тинчлик тимсоли ҳисобланган, мўътабар меҳмонлар пойига зайтун дарахти шохлари тўшалган.

“Қуръони Карим” оятларида зайтун “муборакатин зайтунатин”, яъни “сероб, табаррук, яхши, беҳисоб бойлик улашувчи” эканлигини билдиради. Манбалардан аён бўладики, зайтун тинчлик, оқиллик, сероблик, ғолиблик ва барака рамзи ҳисобланади.

Зайтун япроғини олиб келган кабутар халқ орасида садоқат, вафо ҳамда тинчлик тимсоли бўлиб қолди.

“Нух” қиссадаги рамзий-мажозий образлар силсиласини шартли равишда куйидагича таснифлаш мумкин.

1. Нарса-предмет ва табиат ашёлари орқали ифодаланган рамзий тимсоллар: тандир, кема, тоғ, зайтун;

2. Қушлар ва ҳайвонлар орқали ифодаланган рамзий тимсоллар: қалдирғоч, кабутар, қорақарға, товук, хўроз, ит, мушук, илон, сичқон, тўнғиз, эшак, йўлбарс ва ҳақозо.

3. Тўқима образ воситасида ифодаланган рамзий тимсол: Авж ибн Унуқ образи.

⁴ Ҳикматлар шодаси. Иккинчи китоб. Тўпловчи ва таржимонлар: А.Раимов, Н.Раимова. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – Б. 151.

⁵ М.Н. (Makiavelli, Nikkolo (1469-1527) – Italiya siyosiy mutafakkiri, tarixchisi va yozuvchisi). Hikmatlar shodasi. Ikkinchi kitob. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – В. 151.

⁶ Носируддин Рабғузий. Қиссаси Рабғузий. www.ziyouz.com кутубхонаси.

⁷ Носируддин Рабғузий. Қиссаси Рабғузий. www.ziyouz.com кутубхонаси.

Бениҳоя катта, улкан савлатли, тенгсиз куч-қувват эгаси Авж ибн Унуқ тўфонда ҳалок бўлмаган эди. Сабабики кеманинг қуйруғидан тутиб, судрамоқликка бирор кимсанинг қуввати етмас эди. Авжни шу сабабдан ҳам Оллоҳ таоло ҳалок этмади.

Асарда Авж образи орқали мислсиз куч-қувват эгаси бўлгани, узоқ умр кўргани билан жамиятда одамларга фойдаси тегмаса, ҳеч қандай аҳамиятга эга эмаслик баён этилган.

Нухнинг умри охирлаб қолгач, “Дунёни қандай тасаввур этдинг? – деб сўраганларида Нух: –Дунёни икки эшикли саройдек билдим. Бир эшикдан кириб, иккинчисидан чиқарман” , – дея жавоб берган эди.

Кўрилганидек, Нух қиссасида дунё, инсонлар, улар билан боғлиқ фазилатлар, иллат ҳамда нуқсонлар тасвирланган. Инсон ҳаётидаги иллатлар тасвирланар экан, бунинг зиди ўлароқ, қалб поклиги, маънавият, маърифат, ахлоқ-одоб, комиллик ҳаёт бардавомлигини таъминловчи асосий мезон эканлиги асарда турли ҳикоялар орқали рамзий-мажозий образлар воситасида очиб берилган.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Рабғузий, Носируддин. Қиссаси Рабғузийили www.ziyouz.com кутубхонаси.
2. Шодмонов Н. Тўрт адиб сабоғи. – Қарши: Насаф, 2017. – б.
3. Асрор Самад, Нажиббек Рустамийили 999 туш таъбири. – Тошкент: Фан, 2007. – б.
4. Ҳикматлар шодаси. Иккинчи китоб. Тўпловчи ва таржимонлар: А.Раимов, Н.Раимова. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада “Нух” қиссасидаги воқелик ва образлар рамзий-мажозий жиҳатдан таҳлил қилинган ҳамда бу образлар орқали инсон характеридаги фазилат ва илатлар талкин қилинган.

РЕЗЮМЕ

SUMMARY

Нашрга ф.ф.д. Н.Шодмонов тавсия этган